

KÜRESELLEŞME NEREYE ?

Osman ULAGAY

Gazeteci - Yazar

Oturum Başkanı (Oğuzkan GÜZEL – Rekabet Kurumu Uzman Yardımcısı) - Rekabet Kurumunun geleneksel perşembe konferanslarından Haziran ayı dördüncü Konferansını, “Küreselleşme Nereye” konulu Konferansını Sayın Osman Ulagay’dan dinleyeceğiz.

Osman Ulagay’ın kısa bir biyografisini öncelikle sizlere sunmak istiyorum.

İstanbul 1943 doğumlu olan Osman Ulagay, Robert Kolej lise bölümünü bitirdikten sonra, şimdi Boğaziçi Üniversitesi olan Robert Kolej Yüksek Okulunda iktisat bölümünü tamamladı. Daha sonra İngiltere’de Manchester Üniversitesinde Siyaset Bilimi dalında Master derecesi aldı.

1975’ten beri Cumhuriyet gazetesinde yazıları yayınlanan Ulagay önce part time, sonra 1981 yılından itibaren full-time çalıştığı Cumhuriyet’te, ekonomi servisi şefliği ve yazarlık yaptı. 1992-1993 döneminde Sabah gazetesi yazarı olarak çalışan Osman Ulagay, 1993 yılından beri Milliyet gazetesi yazarlığını sürdürmektedir.

Kendisinin yayınlamış yedi kitabı bulunmaktadır. Son kitabının adı, “Quo Vadis? Küreselleşmenin İç Yüzü” adını taşımaktadır.

Konferansımızın işleyiş tarzını genelde bilmekte birlikte hatırlatma babından saat 17.00’ye kadar Sayın Osman Ulagay konferansını sunacaklardır. 10 dakika bir çay-kahve arasından sonra ikinci bölümde soruları alacağız.

Sözü, Sayın Osman Ulagay’a bırakıyorum.

Osman ULAGAY - Teşekkürler. Değerli konuklar, sözlerime başlarken Rekabet Kurumu Başkanı Sayın Tamer Müftüoğlu’na, küreselleşme konusundaki görüşlerimi sizlerle paylaşma fırsatını sağladığı için teşekkür ederim.

Ben Quo Vadis? Küreselleşmenin İki Yüzü adını verdiğim son kitabımı yazdıktan sonra bu konuda değişik forumlarda konuşma olanağını buldum ve o konuşmalarda en sık sorulan soruları da dikkate alarak bugün yapacağım konuşmayı hazırladım. Bu konuşmada, oluşum hâlindeki görüşlerimle birlikte kafamdaki bazı soruları da sizlerle paylaşmak istiyorum.

Aslında, galiba soru sormanın cevapları bulmaktan daha kolay olduğu bir çağda, bir dönemde yaşıyoruz. Küreselleşme konusu da tam bu çağa uygun bir konu. Konunun içine girdikçe, olayı bütünüyle kavramaya çalıştıkça ne kadar çok boyutlu bir fenomenle, kapsamlı bir olguyla karşı karşıya bulunduğunu daha iyi anlıyor insan. Sanki her biri diğerinden farklı yedi başı bulunan bir yaratık var karşımızda ve biz bunu anlamaya, bununla baş etmeye çalışıyoruz.

Yedi başlı bir yaratıktan söz etmem, benim küreselleşme karşıtı kampın bir mensubu olduğum izlenimini yarattıysa onu hemen düzelteyim; küreselleşmeye peşin görüşle karşı çıkan ve onu tümüyle reddeden kamptan değilim. İlle de bir kampta yer alacaksam, olan biteni anlamaya çalışırken kafası karışanların kampında olduğumu söyleyebilirim.

Evet, adeta futbol taraftarı gibi küreselleşme taraftarı ya da karşıtı olmak bana pek anlamlı gelmiyor. Ama, böyle bir kamplaşmanın olduğu da bir gerçek. Bir filin farklı yerlerini tutup birbirinden tamamen farklı tanımlar yapan körler gibi, küreselleşme olgusunu da bir yerinden tutup olumlu ya da olumsuz fikir beyan edenler ve taraf olanlar bir hayli fazla. Bu aslında gözardı edilecek bir olay değil. Onun için biraz üzerinde durmak istiyorum.

Bu kamplaşmanın bir ucunda mevzilenenlere göre küreselleşme süreci, kendi iç dinamiklerimizle erişemeyeceğimiz bir cennetin kapılarını açabilir bize. Bu sayede gelişmemize set çekmiş olan ulus devletin koyduğu engelleri aşarak yeni ufuklara yönelebiliriz. Bu bir görüş. Bu görüşün tam karşısında yer alanlar ise küreselleşmeyi bütün fenalıkların temelinde yatan, adeta sinsice planlanmış bir tezgâh ya da emperyalizmin yeni biçimi olarak görüyor ve lanetliyorlar.

Kokoreççilerin internet reklamı yaptığı ve küreselleşme konusunun henüz o kadar olmasa bile biraz ayağa düştüğü bir ortamda hemen herkesin bu konuda kendine göre bir fikri olması doğal aslında. Hemen belirtiyim ki, küreselleşme konusunda farklı fikirlerin ortaya çıkması, eski deyimle rivayetin muhtelif olması, aslında bize özgü bir şey değil. Bizim dışımızdaki dünyada süregelen küreselleşme tartışmalarına baktığımızda da çok farklı fikirlerin tartışma gündemine geldiğini, farklı değerlendirmelerin yapıldığını görüyoruz. O bakımdan dünya standartlarına uyum sağlamış durumdayız.

Bu tartışma ortamında çoğu kimse yaygın ve derin etkileri olan bir olayın, bir büyük değişimin yaşanmakta olduğunu hissediyor ama, küreselleşmenin tanımı, tarihteki yeri, şimdi yaşanmakta olan küreselleşmenin özgün boyutları, kapsamı ve geleceği konusunda bir fikir birliği, bir konsensüs sağlanmış değil. Küreselleşmenin bir Amerikan tezgâhı mı, tekelci sermayenin bir oyunu mu, kaçınılmaz bir olgu mu ya da bir süreç mi olduğu konusunda yaygın tartışmalar var.

Bu tartışmalarda üç ana eğilimin ya da yaklaşımın öne çıktığı söylenebilir. Bunlar üzerinde kısaca durmak istiyorum.

Birinci grubu ben, "aşırı küreselleşmeciler" olarak niteliyorum. Onların görüşlerini maddeler halinde şöyle özetleyebilirim:

- Tarihte ilk kez gerçekten küresel bir uygarlık kurulmakta
- Dünya tek bir pazara doğru gitmekte, ulusal ekonomilerin yerini uluslararası üretim ağlarından oluşan küresel bir ekonomi almakta.
- İletişimdeki patlama bütün kültürleri birbirine yaklaştırmakta ve melez bir küresel kültürün oluşumuna zemin hazırlamakta.
- Küreselleşme süreci eski hiyerarşileri kırarak yeni kazanan ve kaybeden gruplar yaratmakta, bu ortamda siyaset de biçim değiştirmekte
- Ulusal devlet, ekonomiyi küresel oyunun gereklerine uygun biçimde yönetmekten başka seçeneği olmayan bir konuma düşmekte ve ulusal hükümetlerin tek görevi, bu kaçınılmaz olan ekonomi politikalarının toplumsal sonuçlarını yönetmek, toplumsal sonuçlarını karşılamak haline gelmekte.
- Bu süreçte giderek ulus devletin işlevlerini üstlenecek yeni toplumsal örgütlenme biçimleri ortaya çıkmakta.

Küresel düzenin uyumlu işlenmesi için gerekli olan küresel kurumların henüz yeterince gelişmediğini "aşırı küreselleşmeciler" bile kabul ediyorlar ama, bunlar da zaman içinde gelişecek ve bu boşluk da doğacak diye fikir yürütüyorlar. Yine onların fikrine göre bu süreçte iniş çıkışlar olabilir ama küreselleşmenin durdurulması ya da geriye çevrilmesi söz konusu değildir. Bu süreç kendi mecrasında ilerlemeye devam edecektir. Yani, onlar küreselleşmenin geri dönülemez bir şekilde devam edeceğini ve sonunda gerçekten bir küresel toplum, küresel ekonomi, küresel devlet, küresel kültür oluşacağını, yani her şeyin küreselleşeceğini savunuyorlar.

Onların tam karşısında yer alan ve onların hemen her dediğine karşı çıkan grubu ise ben “ret cephesi” olarak niteliyorum. Bu grupta yer alanların görüşleri ise özetle şöyle:

- Küreselleşme tarihte ilk kez yaşanan bir olgu değildir. Şimdi yaşanmakta olan da üçüncü küreselleşme dalgasıdır (ya da kimilerine göre ikinci küreselleşme dalgasıdır) ve bu da diğerleri gibi gelip geçecektir. Buraya gelirken aşağıda ilanımı gördüm, gelecek hafta Prof. Dr. Baskın Oran’ın konferansı var; o, bu konuda size daha ayrıntılı bilgi verecektir.
- Şimdi, küreselleşme adı altında yaşanmakta olan olay aslında emperyalizmin yeni biçimidir. Amerika Birleşik Devletleri’nden önce de dünyaya bütünüyle hakim olma ve sözünü geçirme hevesine kapılan güçler tarihte hep olmuştur. Bu ilk kez olmamaktadır.
- Ulusal ekonomilerin ortadan kalmakta olduğu doğru değildir. Yalnızca ulusal ekonomiler arasındaki bağlar ve ilişkiler artmaktadır.
- Bu koşullarda koruyucu, düzenleyici ve yönlendirici işlevleriyle ulusal devletin önemi azalmamakta, tersine artmaktadır.
- Küresel bütünleşmeden önce bölgesel bütünleşmeler gündemdedir. Bu nedenle küresel bir dünyadan bahsetmek için çok erkendir.
- Küreselleşmek ülkeler içinde ve dünya boyutunda eşitsizlikleri artırmakta, zenginle yoksul arasında ve kuzey yarım küreyle güney yarım küre arasındaki gelir uçurumlarını derinleştirmektedir.
- İnanlık kültürel bir homojenleşmeye doğru gitmemektedir, tersine ırkçılık, milliyetçilik ve kökten dincilik gibi akımlarla beslenen yeni bir parçalanmaya, bir dağılmaya doğru gitmektedir.

Bunlar da “red cephesi”nin tezleri, yani “aşırı küreselleşmeciler”e karşı tavrı alan ve benim “red cephesi” diye nitelendirdiğim grubun tezleri.

Benim kendi görüşüme daha yakın bulduğum üçüncü yaklaşım ise, küreselleşmenin bir dönüşüm süreci olduğunu vurguluyor. Bu yaklaşım diğer iki yaklaşımdan farklı olarak kesin yargılara varmaktan kaçınıyor. Küreselleşmenin çok boyutlu bir dönüşüm sürecinin bir boyutu olduğunu ve halen yaşanmakta olan bu sürecin nasıl sonuçlanacağını şimdiden kestirmenin de mümkün olmadığını savunuyor.

Bu üçüncü yaklaşımın belirleyici saptamaları da özetle şunlar:

- Dünyamız nasıl sonuçlanacağı şimdiden bilinmeyen kapsamlı bir değişim ve dönüşüm süreci yaşamaktadır.
- Küreselleşmenin itici güç olarak yön verdiği bu süreçte, ülkelerin içişleriyle dışişleri ya da uluslararası ilişkiler arasındaki ayrım giderek belirsizleşmektedir, ikisi içiçe geçmektedir. Ancak, etki alanını tarihte benzeri görülmemiş biçimde yaygınlaştıran küresel bir sistemin oluşmakta olması, tek bir küresel toplumun oluşmakta olduğu anlamına gelmemektedir. Yani, ülkeler ve uluslar kendi farklılıklarını korumaktadırlar. Ve bunlardan bazıları bu düzen içinde öne çıkarken, bazıları da giderek daha fazla marjinalleşmektedir.
- Ekonomik küreselleşme süreci, ulusal ekonomileri küresel bir perspektifle yeniden organize olmaya zorlamaktadır. Küreselleşme, ulusal devletlerin ve hükümetlerin gücünü, işlevlerini ve yetkilerini yeniden tanımlamaktadır. Hükümlerlik hakkının uluslar arası ulusal ve yerel örgütler arasında yeniden paylaşımı söz konusudur, diğer bir ifadeyle yeni bir hükümlerlik rejimi kavramı ortaya çıkmaktadır.
- Yeni dünya düzeninde ulusal sınırlarla bağımlı olan kurumlar, uluslar üstü şirketler, uluslar arası niteliği bulunan toplumsal örgütler ve düzenleyici kurumların önem kazanması, sistemi salt devlet odaklı bir sistem olmaktan çıkarmaktadır.
- Buna karşı ulusal devletin önemi azalmış değildir. Yaşanan karmaşık süreçte ulusal strateji belirlemek ve küresel düzen karşısında gereken önlemleri almak için ulus devletin görevleri belki daha da ağırlaşmıştır.

Bunlar da benim kendi görüşüme daha yakın bulduğum, küreselleşmeyi çok boyutlu bir süreç olarak gören yaklaşımın ana tezleri.

Şimdi, bunun bir adım ötesine geçip küreselleşmeyi doğuran etmenler acaba neler diye baktığımız zaman yine bir ayrılık ve farklı tezler görüyoruz.

Kimilerine göre küreselleşmeyi doğuran etmenler arasında bazıları çok ağır basıyor, hatta tek etmen gibi görünüyor. Örneğin kimileri teknolojiadaki atılımı küreselleşmenin de tek belirleyicisi olarak görebiliyor. Kimileri ise, teknolojinin etkisini azımsayarak tarihsel faktörü, tarihte daha önce de benzerleri görüldüğü gibi, bir gücün ya da bir sistemin kendi hegemonyasını kurma çabasını öne çıkartıyor. Onlara göre küreselleşme, kapitalizmin yayılma çabasının ya da Amerika Birleşik Devletleri'nin kendi hakimiyetini kurma

amacının bir aracı, bir mekanizması. Bütün bu tartışmaları izlemeye çalışırken insanın kafası gerçekten de karışıyor. Bunu içtenlikle kabul etmek lâzım, çünkü, çok farklı fikirler var, farklı olgular var, üst üste gelen faktörler var ve bunun yarattığı kafa karışıklığını doğal karşılamak gerekiyor.

Şimdi, ben kendim bu olayı izlemeye çalışırken, bu kafa karışıklığını yaşadığımı itiraf ettikten sonra bugün geldiğim noktada olayı nasıl gördüğümü sizlerle paylaşmak istiyorum. Geçen yıl çıkan kitabımın yayınlanmasından sonra katıldığım toplantılardan, meslekî ve kişisel merakla izlediğim dergiler, gazeteler, kitaplardan ve tabii görsel medyadan edindiğim izlenimler beni kitabı yazdığımdan biraz farklı bir noktaya getirdi. Şimdi kitapta yeterince dikkate almadığım faktörlerin de önemli olduğunu fark etmiş durumdayım ve bu geldiğim noktadaki izlenimlerimi sizlerle paylaşmak istiyorum.

Ben öncelikle küreselleşmeyi tek bir etmene bağlamanın bana doğru görünmediğini belirtmek istiyorum. Deminden beri saydığım faktörlerin bir çoğunun etkisi bence var.

Şimdi, bunların şöyle bir üzerinden geçecek olursak, ben birinci önceliği teknolojiye atılıma veriyorum. Yani, tek başına teknoloji belirleyicidir demiyorum ama, teknolojiye baş döndürücü gelişme, bilgi ve iletişim teknolojisinde gerçekleşen büyük atılım yaşanmasaydı, bence küreselleşmeyi bugünkü boyutlarıyla yaşamamız mümkün değildi. Üretim tarzını etkileyen, iletişimi etkileyen, bilginin işlenmesini ve aktarımını etkileyen çarpıcı gelişmeler yaşanmasaydı küreselleşmeyi bugünkü boyutuyla yaşamamız mümkün değildi. O bakımdan teknolojiye gelişmeler çok belirleyici. Ayrıca, küreselleşmenin yarattığı varsayılan etkilerin bazıları aslında doğrudan doğruya teknolojiye gelişmelerle ilgili sonuçlar. Mesela, Avrupa'nın karşılaştığı kronik işsizlik sorunu ya da başka ülkelerin de karşılaştığı işsizlik sorunuyla teknolojik gelişme arasında çok yakın bir bağ olduğunu düşünüyorum. Çünkü, yeni teknolojilerin gündeme getirdiği yeni iş süreçleri insan gücü talebini tamamen farklılaştırdı ve değiştirdi ve buna uyum sağlamayan bir insan gücü profiline sahip olan ülkelerde de işsizlik yapısal bir sorun olarak ortaya çıktı. Tabii, küreselleşmeyle birlikte bir küresel işgücü pazarının ortaya çıkması bu etkiyi daha da güçlendirdi.

İkinci faktör, kapitalizmin sınır tanımaz yayılma özelliği. Marx ve Engels'in 150 yıl önce tespit ettiği gibi, kapitalizmin doğal eğilimi bütün dünyayı etki alanı almaya çalışan bir sistem haline gelmek ve küreselleşme de bu amaca erişmek için belki bu sistemin bulmuş olduğu yeni bir yöntem olarak görülebilir.

Üçüncü bir faktör, Amerika Birleşik Devletleri'nin hegemonya tutkusu. 1980'lerin sonunda Sovyetler Birliği'nin havlu atmasıyla birlikte dünyanın tek süper gücü olarak kalan Amerika Birleşik Devletlerinin bu olgudan yararlandığı düşünülebilir. Küreselleşme olgusunun bugüne kadar yaşadığımız bölümünde, bundan her bakımdan en avantajlı çıkan, en kazançlı çıkan ülkenin Amerika Birleşik Devletleri olması da belki bir rastlantı değil, bunu da unutmamak lâzım.

Bunların yanı sıra bir dördüncü faktör var, ki o da bence olayı çok ciddi biçimde besliyor. O da, altta kalmış olan ülkelerin, geri kalmış olan ülkelerin, küreselleşmenin yarattığı alt üstlüğü, dünyanın yeniden biçimlenmesi olayını bir fırsat gibi kullanıp üste çıkmak istemeleri, bugüne kadar kaybettikleri konumu yeniden kazanmak için küreselleşmeyi bir fırsat olarak değerlendirmeleri. Bunun en çarpıcı örneği olarak tabii Çin'i gösterebiliriz. Çin'in son 20 yılda aldığı olduğu mesafe bunun çarpıcı bir göstergesi. Dolayısıyla, bir yandan kapitalizmin bir dünya sistemi haline gelme çabası ve ABD'in hegemonya tutkusuyla diğer yandan geride kalmış olan ülkelerin bu fırsatı kullanarak sistemi benimsemesi ve sistemden yararlanarak kendilerine daha iyi bir yer yapma çabası, küreselleşmenin dünya çapında kabul görmesinde önemli rol oynama görünüyor.

Şimdi, burada dikkat edilecek olursa, çizmeye çalıştığım çerçevede küreselleşme olgusunu aslında daha kapsamlı bir bütünün, teknolojiye gelişmenin itisiyle başlayan bir dönüşümün bir parçası olarak görme eğilimindeyim ben. Teknolojiye atılımla yakından bağlantılı olan bu dönüşüm, aslında üretim tarzını, yaşam biçimini, insanların dünyaya ve hayata bakışını etkileyen boyutlar taşıyor. Küreselleşme de bu dönüşümün bir uzantısı. Ve çoğu kez küreselleşmeye atfettiğimiz sonuçlar aslında, belki de bu büyük dönüşümün sonuçları.

Şimdi, burada bu dönüşümün uzantısında belli noktalarda kesişmesi kaçınılmaz görünen iki ayrı süreç aynı anda yaşanıyor gibi geliyor bana. Biraz da onu anlatmaya çalışacağım.

Birinci süreci, bu dönüşümün itici güçleri belirliyor, yani bilgiye, teknolojiye, sermayeye ve siyasi güce sahip olanların sürüklediği, bugün daha çok sözü edilen, yaşamakta olduğumuz süreç. Yani, küreselleşmeyi de içeren kuvvetli bir dönüşüm süreci; arkasına teknolojiyi almış bir dalga gibi geliyor. Bunun karşısındaki ikinci süreçte de, birinciyle zaman zaman kesişen bir süreç, fakat bence farklı bir süreç. Bu ikinci süreci ise, birinci sürece tepki duyanların, eşitliği, emeği, ulusal değerleri, etik kuralları, çevre bilincini ve demokratik hakları önce çıkarılanların yön verdiği bir karşı süreç, bir tepki süreci olarak algılayabiliriz. Küreselleşmenin geleceğini sanki bu iki sürecinin kesişme

noktalarında yaşanacak olanlar belirleyecek gibi bir izlenim var bende. Bu belirlenmede de, her iki süreci sürükleyen güçlerin kendi ideolojik söylemlerini üstün kılmada gösterecekleri başarı da kuşkusuz önem taşıyacak.

Şimdi, bu iki sürece biraz daha yakından baktığımızda neleri görüyoruz? Çok çabuk geçmek istiyorum bunları.

Birinci sürecin başlıca unsurlarına baktığımız zaman, teknolojideki atılımın, internetin ve “yeni ekonomi”nin birçok önemli yenilik getirdiğini görüyoruz. Bunlar arasında:

- Ekonomi biliminin temel kavramlarını değiştirecek yenilikler arasında “azalan getiri” kavramının karşısına “network” yahut “ağ dışsallıkları” denen, kavranı çıkartan ve adeta sınırsız büyüeyebilen ve kendini çoğaltabilen bir sistem kavramını sayabiliriz.
- Üretimin küreselleşmesi ve şirket evlilikleriyle yepyeni bir küresel, kurumsal yapıya doğru gidilmesi.
- Uluslararası mal ve hizmet hareketlerinin ve küresel pazara yönelişin hızlanması, uluslararası sermaye hareketlerinin büyük bir hız ve yoğunluk kazanması
- Uluslararası finans sisteminin yüksek riskli, çok karmaşık ve bütün sırlarını bence henüz kimsenin bilmediği bir yeni yapı oluşturması. Bunun içerisinde hisse senedi borsalarının çok daha geniş tabanlı hale gelmesi ve kapitalizasyon değerlerinin akıl almaz şekilde katlanması.
- Uluslararası iş bölümü yeniden belirlenirken Çin ve Hindistan gibi ülkelerin bundan yararlanmaya çalışması.

Müthiş bir itici gücü ve sürükleyiciliği olan bu sürecin aynı zamanda istikrarsızlık ve alt üstlük yaratma potansiyeli de muazzam. Küresel düzenin kurumları ve kuralları henüz yerine oturmuş değil. Asya krizi sırasında ve sonrasında bunun çarpıcı örneklerini gördük. Ve Asya krizinden iki yıl sonra, 1998 yılının Eylül ve Ekim aylarında, hatırlarsanız, uluslararası malî sistem bütünüyle bir çöküşün eşiğine geldi ve hakikaten kritik günler yaşandı, ve ancak ABD Merkez Bankası Başkanı Alan Greenspan’ın faizleri düşürme kararıyla bu kriz aşılabildi ve başka bir süreç başladı. O dönemde ABD Hazine Bakanı olan Robert Rubin ve diğer yetkililer çok ciddi bir krizin eşiğinden döndüğünü daha sonra itiraf ettiler. Çünkü, demin de belirttiğim gibi, önümüzde çok karmaşık ve çok fazla oyuncunun girdi verdiği, yani eskisinden çok fazla sayıda oyuncunun katıldığı bir oyun var ve bu yapının bütün nasıl işlediğini bilen de hiç kimse yok. Bu arada yine 1998’deki krizin önemli unsurlarından biri olan bu

“hedge fund”ların karmaşık yapısı, türev enstrümanları denen enstrümanların devreye girmesi bu karmaşıklığı daha da artıran etmenler. Demek ki, bu birinci sürecin müthiş dönüştürücü bir tarafı olduğu gibi, aynı zamanda istikrarsızlık ve çalkantı yaratma potansiyeli de büyük.

Şimdi, burada bir anlamda dünyanın yeniden kurulması, piyasaların yeniden kurulması, güçlerin yeniden dağılması, sanayilerin yeniden dağılması gibi olaylar da yaşandığı için, müthiş bir alt üstlük yaşanıyor. Bu süreç içerisinde birçok kimsenin eski yerini kaybetmesi, güvenini kaybetmesi, geleceğe olan bakış açısının çok daha büyük belirsizliklerle karşı karşıya kalması kaçınılmaz hale geliyor. Yeni ekonomiye adapte olamayan sermaye sahiplerinden, yeni teknolojiler ve küreselleşme nedeniyle işini ve güvencesini kaybeden işçilere, ulusal geleneklerinin erozyona uğramasına tepki gösteren milliyetçilerden çevrenin korunmasını tehdit altında gören çevrecilere kadar geniş bir yelpazede yer alan çeşitli gruplar ve sivil toplum kuruluşları bu tepkinin değişik unsurlarını oluşturabiliyorlar ve bu tepki gösterenlerin koalisyonu da ilginç yeni bir grup, yeni bir bütünleşme oluşturuyor. Bunun bir örneğini geçen yılın sonlarında ABD’nin Seattle kentinde yapılan Dünya Ticaret Örgütü toplantısı öncesinde ve sırasında yapılan gösterilerde de gördük. O gösterilerde Amerika Birleşik Devletleri’nin sendikaları belki ön saflardaydı ama, bunun dışında çevreciler vardı, sivil toplum kuruluşları vardı, dinî örgütler vardı, çok değişik gruplar vardı. Tabii o sokaklarda cami, çerçeveyi indirenleri kastetmiyorum. Onların belki başka amaçları vardı ve onu da başardılar ama, o protesto hareketine katılanlar arasında çok çeşitli gruplar vardı. Ve ilginç olan, bu grupların en yeni teknolojileri kullanarak amaçlarına varmalarıydı. Bilgisayar ağlarını kullanarak haftalar önce yaptıkları hazırlıklarla, hatta aylar önce yaptıkları hazırlıklarla o gösterinin yahut o olayın baş kahramanı olmayı başardılar. Yani, o olayı da dünya basınında izlediğinizde Dünya Ticaret Örgütünün asıl kendi toplantısının hayli gölgede kaldığını, yani onu benim “birinci süreç” dediğim sürecin bir parçası olarak görürsek, birinci sürecin gölgede kaldığını, ona mukabil ikinci sürecin, tepki sürecinin çok daha belirgin biçimde öne çıktığını ve insanların “ne oluyor, bu dünya nereye gidiyor” sorusunu daha ciddi biçimde sormalarına yol açtığını söyleyebiliriz.

Bu yılın Nisan ayında Washington’da yapılan IMF ve Dünya Bankası toplantıları sırasında yapılan protesto niteliğindeki gösteriler de bunun devamıydı aslında.

Şimdi, bütün bu tepkilerin nereye varacağını ve birinci süreci, yani dönüşüm sürecini nasıl ve ne ölçüde etkileyeceğini kestirmek kolay değil. Çünkü, toplumsal süreçlerin kendi farklı dinamikleri var. Yani, bu teknoloji, ekonomik bütünleşme ve küreselleşme sürecinin dinamiklerinin dışında

toplumsal süreçlerin farklı dinamikleri olabiliyor, tepki süreçlerinin farklı dinamikleri olabiliyor. O bakımdan, bu iki sürecin kesişme noktalarında neler olacak ve nasıl bir ortama gelinecek, onu kestirmek kolay değil. Ama, benim son dönemde gözlemlediğim şu: birinci süreci sürükleyen kampta, yani büyük şirketlerde, uluslar arası kuruluşlarda ve muhtemelen de Amerika Birleşik Devletleri'nde ciddi kaygılar belirmeye başladığını hissediyorum. Bu tepki sürecinin bir noktada birinci süreci, yani dönüşüm sürecini olumsuz etkileyebileceği yolundaki kaygıların giderek artmakta olduğunu görüyorum. Bu arada ideolojik cephelelerdeki cepheleler ortaya dökülmeye başladı gibi geliyor bana. Örneğin bir yandan küreselleşmenin ve dönüşüm sürecinin dünyadaki eşitsizlikleri hızla artırdığı, yoksulları daha yoksul hale getirdiği ve bir çıkmaza doğru gidildiği izlenimini güçlendiren araştırmalar ve bulgular var. Diğer yanda tam bunun karşısında yer alan, mesela Dünya Bankası'nın son dönemde yaptığı ya da yaptırdığı birkaç araştırma var. Onlara baktığınızda aslında küreselleşmenin gelir dağılımını olumsuz etkilemediğini ve hızlı büyüme yoluna giren ülkelerde gelir dağılımının da düzelme yoluna gittiğini gösteren bulgular ortaya konuyor.

En son olarak geçen hafta ilginç bir olay cereyan etti. Dünya Bankasının 2000 yılı Dünya Kalkınma Raporunu yazmakta olan, sanıyorum, Hint asıllı bir İngiliz ekonomist istifa etti ve istifa nedeni de, kendi hazırlamakta olduğu raporda bu gelir eşitliklerini fazla vurgulamış olması ve sadece büyümeyi sağlamakla eşitsizlikleri gidermenin mümkün olmadığı tezini savunması. Gazete haberine göre Dünya Bankası bu görüşün kuvvetle ortaya konmasını doğru bulmadı ve o ekonomist de rapor yayınlanmadan Dünya Bankası'ndan ayrılmak zorunda kaldı. Bütün bunlar şu anda bu iki cephe arasında bir ideolojik çekişmenin sürmekte olduğunu gösteriyor. Tabii, teknolojideki atılım ve küreselleşme, yeni teknolojilerin, yeni ekonominin açtığı ufuklar, aslında insanlara yeni bir refah ve uygarlık düzeyinin yollarını açabilecek süreçler. Yani, bunu potansiyel olarak görüyorsunuz. Ancak, aynı süreçlerin, en azından şu anda yaşanmakta olan geçiş aşamasında, bu süreçlere ayak uyduramayan geniş bir kesim için çok ciddi tehditler oluşturduğu da bir gerçek. Bu koşullarda ulus devletlerin, ülkelerin ve toplumların küreselleşme karşısındaki tavrını ve yerini belirlemede önemli bir rol oynayabilecekleri görülüyor. Bu görülüyor, çünkü hâlâ insanların kendi oylarıyla seçip iktidara getirdikleri hükümetlerin yönettiği siyasi yapı ve ulus devletler var sahnede. Dolayısıyla, ulus devletlerin rolünün ortadan kalktığını söylemek için henüz çok çok erken. Tam tersine, bu noktada küresel gelişmeleri iyi okuyabilen ve ona göre önlem alabilen ulus devletlerin önemli bir fark yaratabileceklerini düşünüyorum.

Bu arada ulus devletlerin artık yetersiz kaldığı noktada ne yapılabileceği sorusuna cevap arayışının en iyi örneğini Avrupa'da görüyoruz. Biliyorsunuz,

Avrupa tek paraya geçerek adeta bir tek devlete doğru gitmenin adımlarını atmaya çalışıyor. Böylece bütün Avrupa'yı Amerika'yla baş edebilecek bir ekonomik güç haline getirme çabalarını yoğunlaştırmaya çalışıyor. Dünyayı bugün içinde bulunduğu tek kutuplu durumdan kurtarmak ve Amerika'nın karşısında bir karşı ağırlık oluşturmak için Avrupa'nın bir çaba içinde olduğu söylenebilir. Ama, bunun nasıl gelişeceğini ve Avrupa'nın bu çabasında ne kadar başarılı olacağını da şu anda kestirmek pek kolay değil.

Konuşmamın son bölümünde rekabetle regülasyon arasındaki ilişkiye kısaca değinmek ve küreselleşmenin bu alandaki etkileri konusunda birkaç söz söylemek istiyorum.

Bu konuşmamda sıkça değindiğim dönüşüm sürecinin ve bunun bir parçası olan küreselleşmenin bundan sonra nasıl bir yol izleyeceğini kestirmek belki çok kolay değil ama, küresel bir ekonomiye ve küresel bir düzene doğru gidişin bir eğilim olarak bir anda tersine çevrilebileceğini düşünmek de bana biraz hayalcilik gibi geliyor, piyasalaşma yönündeki eğilimin de süreceği anlaşılıyor. Görünen o ki, piyasalaşma süreci sürerken şirketler ve ülkeler küresel boyutta amansız bir rekabetin rüzgarını enselerinde hissetmeye devam edecekler. Ulusal ve küresel boyutta piyasaların ve rekabetin belirleyici olduğu bir ekonomik ve finansal düzende piyasa düzenleyiciliği de giderek artan bir önem kazanacak. Piyasaların rekabet şartlarına uygun biçimde çalışması, özel çıkarlarla, toplumsal yararlar arasındaki hassas dengenin kurulması ve korunması ve bunlara ek olarak ulusal düzenlemelerle uluslararası kurallar ve düzenlemeler arasındaki uyumun sağlanması, önem kazanan işlevler haline gelmiş bulunuyor. O bakımından önümüzdeki dönemin Türkiye'sinde ve dünyasında bu düzenleyici kurumların rollerinin ve önemlerinin daha da arttığını göreceğiz.

Devletin ekonomideki rolünün yeniden tanımlandığı bu ortamda düzenleyici kurumların rolü de çok büyük önem kazanıyor. Ülkemizde de bu işleri üstlenmek üzere kurulmuş bulunan kurumlara yenileri eklenirken bu kurumlar arasında kilit bir noktada bulunan Rekabet Kurumunun önemini biz henüz yeterince kavramadık gibi geliyor bana. Bu kurumun düzenlediği bu konuşmayı bitirirken bu kurumun öneminin önümüzdeki dönemde daha iyi anlaşılacağını tahmin ediyorum. Sabrınıza teşekkür eder, saygılar sunarım.

SORU VE CEVAP BÖLÜMÜ

Oturum Başkanı - Konferansın ikinci bölümünü açıyorum. Değerli konuşmacımıza sorusu olanlar ad, soyad ve çalıştıkları kurumu da ifade ederlerse kayıt bakımından faydalı olacak.

Evet, ilk soruyu alalım. İlk soruyu ben sorayım o zaman, aklıma takılan bir husus.

Şimdi, çok güzel bir şekilde küreselleşmenin fotoğrafı ortaya kondu, etki, tepki ve üçüncü bir yol olarak değerlendirmeler ortaya kondu. Bu tepkilerin boyutuna baktığımızda, benim görebildiğim kadarıyla, ekonomik bir yaklaşımdan ziyade kültürel, sosyal eşitlik kavramı, üzerine tepkiler devam ediyor. Bu tepki sürecinde konabilecek olan üretim artışı, bu küreselleşmenin getirdiği etkinliğe karşı daha pozitif bir yol olabilir, bu da şu şekilde olabilir şeklinde somut bir öneri yapılabilir mi, olması gerekmez mi.

Osman ULAGAY - Teşekkür ederim. Siz çok önemli bir soruyu sordunuz ve benim ta başta söylediğim, yani soruları sormanın cevapları vermekten daha kolay olduğu gerçeğini bana tekrar hatırlattınız.

Şimdi, burada şunu görmek lâzım belki: Bu dönüşüm sürecinin arkasındaki güçler aslında teknolojiyi geliştiren ve ilerleten güçler. Üretim tarzının değişmesine yol açan gelişmeleri sağlayanlar yine onlar. Bugün dünyanın dört bir tarafından milyarlarca insanın hayatını etkileyen malları ve hizmetleri üretenler yine onlar. Yani, bugün o tepki hareketini gösterenler dahil olmak üzere herkes bu teknolojinin, bu dönüşümün ürünlerini kullanmakta, yani cep telefonunu kullanmakta, interneti kullanmakta, diğer araçları kullanmakta, ticaretin serbestleşmesinin meyvelerini toplamakta. Finansal serbestinin avantajlarından yararlanmakta ve dezavantajlarıyla karşılaşmakta. Ama, bütün bunlara baktığımız zaman, yani hayatı etkileyen, üretim tarzını belirleyen gelişmelerin hemen tümü bu dönüşümü sağlayan cepheden geliyor, tepkiyi gösteren cepheden gelmiyor. Ve tepkiyi gösteren cephenin de, sizin değinmiş olduğunuz gibi, bunun yerine koyacak bir alternatifi ortaya koyabildiğini söylemek son derece zor. Yani, şu anda sadece kevcut olana bir tepki var. Bu böyle olduğu için, “Ben de işimi kaybettim, ben de yoksullaştım”, “Gelir dağılımı bozuldu” ya da “siyasi haklarımı kullanamaz oldum, benim yerime kararları Dünya Ticaret Örgütü mü verecek” biçiminde gelişen tepkiler var. Ama, bunların altında, asıl o temeldeki dönüşüm sürecine alternatif oluşturabilecek bir alternatif üretim tarzı ve ona dayalı bir dünya düzeni, dünya

nizamı konabilmiş değil. Bunun arayışı var tabii ama, henüz benim görebildiğim kadarıyla bu arayışın ciddi meyveler verdiğini söylemek mümkün değil. O bakımdan, iki taraf arasında ciddi bir güç dengesizliği var. Ama, şunu da unutmamak lâzım: belli noktalarda insanların etkileri rasyonel kökenlere dayanmaktan uzaklaşabiliyor, yani belli noktalarda o duydukları tepkinin gücü, alternatifleri olmasa bile insanları belli şeylere reddetmeye itebiliyor, böyle akımlar yaratabiliyor. O bakımdan bu tepkilerin bu süreci etkileme olanağı olabilir gibi geliyor bana ama, sizin sorduğunuz sorunun cevabı, benim görebildiğim kadarıyla hayır. Yani, şu anda bu üretim düzeninin yerine konabilecek bir alternatif ufukta görünmüyor. Reel sosyalizmin çöküşünden sonra, en azından üretimin yönlendirilmesinde piyasaların güdümünde ve özel mülkiyetin geçerli olduğu bir sistemin ancak var olabileceği inancı ve uygulaması tekeli koruyor benim görebildiğim kadarıyla.

Uğur EMEK - Uğur Emek, Devlet Planlama Teşkilâtındanım. Sizinle tamamıyla hemfikir olabileceğim bir konu; soru üretmenin çözüm üretmekten daha zor olduğu bir ortamda yaşıyorum.

Ben de, sanırım, bir kampla kendimizi ifade etmek gerekirse kafası karışanlardanım. Yani, küreselleşme 2020’li yıllarda dillerin yüzde 90’ı kaybolacak, İngilizce’nin hakim olacağı bir dil olacak diyoruz ama, Huntington’u haklı çıkartan bir gelişme. Dünyanın 30 bölgesinde savaş etnikliğe ve dine dayalı, böyle de bir ayrıştırma.

Ben biraz daha daraltarak ekonomiye getirmek istiyorum, sizin ilgi alanınız. Oğuz Kaan Beyin sorusunu ben düşünerek soracaktım ama, biraz da açarak sorayım.

Şu anda Dünya Bankasının ve uluslar arası örgütlerin de kafası karışık sandığım kadarıyla. Stiglitz’in “New Republic”teki son yazısı da her halde bunu gayet iyi ortaya koyuyor, oradaki tartışmalar.

Dünya Bankasının, küreselleşmenin adil sonuç doğuracağını ileri süren görüşün karşısındaki görüş, “Yapısalcı Okul” diyebileceğimiz ve 1999’un Unctad Raporuyla, yine kendi ifadelerine göre 1973 yılındaki Dünya Bankası raporunun rövanşı alınan bir rapor diye akademik çevrelerde nitelendirilen bir biçimde. Ve bu raporda küreselleşmenin özellikle de finansman boyutuyla, ulus devletleri tamamıyla devreden çıkartan, bu finansmanın gelişimi, iş gücü verimliliği, sermaye verimliliği ve büyümeyi düşürdüğü tartışılan ve bu çerçevede bir uluslar arası kısa süreli sermaye hareketlerine, sıcak para dediğimiz şeye bir dur denilme noktasında.

Dünya Bankasının, ki bu Dünya Bankası ve IMF yaklaşımında da bir soruna çözüm arama var, diğer taraftan da bir soruna çözüm arama var. Ama, çözümün yöntemleri farklı. Dünya Bankası, oyunu devam ettirerek sorunu çözmeye çalışan bir yaklaşım içerisinde. Benim bildiğim ve takip edebildiğim kadarıyla Lance Taylor'ın başını çektiği bir iktisat okulu, ulus devletlerin hareket alanının emek piyasalarında ve ekonomiyi tersten yazmak gibi, emek piyasalarından sermaye piyasalarını yönlendirmek gibi, yine sistem içerisinde çözüm aradığı gibi bir çalışmalar olduğunu takip edebiliyorum sadece.

Ben, sorumu biraz, kafamdaki karışıklıkları netleştiremiyorum ama, her halde şöyle bir tespitle bitirebilirim: IMF'nin son sempozyumundaki Dane Roll'in makalesinden esinlenerek, sizin düzenleyici kurumlar dediğiniz, konuşmanızı bitirdiğiniz hadiseyi ben biraz daha genişleterek düzenleyici kurumlar, Dane Roll yüklüyor. Mülkiyet haklarını düzenlemesi, mikro düzenlemeler, sektörel düzenlemeler, Rekabet Kurumunu düzenleyici kurumlar makro düzenlemeler. Burada makro düzenlemelerden, sermaye hareketlerinin kontrolü dahil merkez bankacılığını anlıyorum. Sosyal güvenlik düzenlemeleri ve daha da önemlisi, belki politika, ekonomiye giren, siyasi iktisada giren “conflict management” denilen kültürel çatışmaların iktisadi boyutunu, bizim Güneydoğu'daki terör çatışmasının iktisadi boyutunun ekonomiye yansması gibi şeylerin soruna dahil edilmesi ve küreselleşmenin öncelikle bir tanımlanmasının veya çerçevesinin çizilmesinin nasıl yapılacağı gibi kafa karışıklığı. Teşekkür ediyorum.

Osman ULAGAY - Şimdi, bu gibi arayışların olduğu bir gerçek. Özellikle, Asya krizi ve sonrasında yaşananlar, sanıyorum, birçok kimsede şok etkisi yaptı. Hatırlarsanız, Dünya Bankası krizden birkaç yıl önce “Asya Mucizesi” başlıklı özel bir yayın çıkartmış ve Asya'daki modeli adeta övülecek bir model gibi sunmuştu. Amerika'da bile, “bizim de onlardan öğrenmemiz gereken şeyler var” diyenler vardı. Ondan sonra Asya krizi yaşandı ve bu kez kriz sonrası bilgilerle aslında Asya'daki düzenin ne kadar yozlaşmış olduğu ilere sürüldü, eş-dost kapitalizmi falan dendi; yani olay yaşandıktan sonra onu izah edecek yeni bir teori bulundu. Bir yandan da bu krizde gafil avlanmış olmanın uluslararası kurumlara getirdiği yeni bir hava, bir yeni arayış vardı ki bu halen de sürmekte. Bence bu endişeyi onlar da hissediyorlar, yani bir şeyler yapmak gerektiğini hissediyorlar.

Bu konuda bir de şöyle bir gözlemim var benim: iki yıldır Davos'taki Dünya Ekonomik Formu toplantılarına katıldım ben. Oraya, bu zevatin birçoğu geliyor biliyorsunuz ve bu konuları, dünyanın nereye gittiği falan gibi konuları da tartışıyorlar. Orada geçen yıl, yani 1999 Ocağında, 1998'de yaşanan malî krizin etkileri henüz canlıydı ve tam o toplantı yapılırken de Brezilya krize girdi,

Brezilya'daki son kriz başladı. O günlerde George Soros gibi insanlar zaten ortalığı paniğe veren açıklamalar yapıyorlardı ve "Bu sistem müthiş bir başıboşluk içermektedir, uluslararası finansal sistemin ne zaman çökeceğini kimse bilemez" diyorlardı. Genelde bir panik havası vardı ve o hava içerisinde, başta kısa vadeli sermaye hareketlerinin belli kurallara bağlanması olmak üzere, yeni bir finansal mimari oluşturma yolunda ciddi çabalar harcamak gerektiği konusunda adeta bir görüş birliği oluşmuştu. Dünya Ekonomik Forumu'nun 1999 toplantısının ana teması da "küreselleşmeye insanî bir yüz kazandırmak" biçiminde formüle edilmişti. "Bunun için neler yapabiliriz, eşitsizlik sorununa karşı ne yapabiliriz" diye tartışmalar yapıldı. Ben o noktada, bu etkili insanlar bunları söylediklerine göre bir şey yapılacak her halde diye biraz da umuda kapılmışım doğrusu. Ama, bir yıl sonra bu yılki toplantıya gittiğimde tamamen farklı bir manzarayla karşılaştım. 1999'daki kriz havası çoktan dağılmıştı, piyasaların kendi çarkları içinde döndüğü izlenimi yaygınlaşmıştı ve o konular ikinci plana düşmüştü. Bütün ağırlık "İnternet ekonomisi"ne verilmiş, şirketler arası internet ticareti nasıl gelişecek konusu öne çıkmış, Bill Gates gibi "yeni ekonomi"nin yıldızları başrole çıkmıştı. Yani, bir yıl içinde vurgu tamamen değişmişti. Halbuki, o sorunlarda hiç de fazla bir değişme ve düzelmeye yoktu aslında. Yani, eşitsizlik de orada olduğu gibi duruyordu, finansal mimaride de önemli kurumsal adımlar atılamamıştı son bir yıl içerisinde. Vakıf, Başkan Clinton'un da desteğiyle Amerika'da kurulan komisyon bu konuda bir rapor hazırladı, bu kısa vadeli sermaye hareketlerinin düzenlenmesi, kur politikaları falan konusunda bazı ilkeler ortaya koyan bir rapor yayınladı o komisyon ama, sonuç alacak bir şekilde uluslararası topluluğun bu olayın üzerine gittiği izlenimi yok doğrusu bende. O yüzden de maalesef hep kötü bir duyuya kapılıyorum; acaba gerçekten bir şey yapmak için mutlaka yeni krizlerin olması mı gerekecek diye bir endişe taşıyorum. Çünkü, ancak kriz olunca bu önlemler daha ciddiye alınıyor.

Ayrıca, demin konuşmamda da belirttim, son zamanlarda şimdi bir ideolojik savaş mı başlıyor acaba diye bir endişe de taşımaya başladım. Örneğin Dünya Bankası tekrar daha eski muhafazakâr tutumuna yakın bir konuma mı dönecek?" Küreselleşmeye karşı tepkilerin yükseldiği görüldükçe küreselleşmenin aslında gelir eşitsizliğini artırmadığı, bütün ülkeler için yararlı olduğu falan mı savunulacak? Böyle bir kaygı da taşıyorum doğrusu..

Özgür YALÇIN - Özgür Yalçın, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi lisans öğrencisi. Benim sorum, Sayın Konuşmacımıza şu şekilde olacak: Konuşmanızın başında küreselleşmeye kavramsal açıdan değindiniz, bunun kaynaklarını dan baştan belirttiniz. Küreselleşme kavramı açısından şöyle bir şey söylenebilir mi? Kaynağını biz teknolojik atılım olarak kabul edersek eğer, küreselleşme her ne kadar sonuçları çok öngörülebilir olmasa, çok boyutlu, çok

yönlü de olan bir kavram da olsa bu bilinçli bir tercih miydi, yani küreselleşme bilinçli bir hareket miydi ve daha ötesinde kavramsal açıdan küreselleşme şeklinde küreselleşmeyi daha iyi ifade edebilir miyiz? Teşekkür ederim.

Osman ULAGAY - Şimdi, bu konuda size doyurucu cevap verecek bir birikimim olduğunu sanmıyorum ama birkaç şey söyleyeyim. Sonuçlara baktığımız zaman bu işin Amerika Birleşik Devletleri'ne yaradığı açıkça görülüyor. Gerek teknolojideki atılımın yarattığı süreçlere, “yeni ekonomi”nin Amerika Birleşik Devletleriyle özdeşleşen gelişimine, küreselleşmenin bugünkü boyutlarını kazanmasıyla Amerika'nın tek süper güç olarak kalmasının aşağı yukarı aynı döneme rastlamasına, son Asya krizinden hiç yara almayan ve tersine bu sayede ekonomik büyümesini daha da hızlandıran tek ülkenin Amerika Birleşik Devletleri olmasına baktığımızda hep aynı sonuca varıyoruz.. Yani, bütün bunlar hep aynı noktaya geri götürüyor bizi. Bu sonuca bakarak bütün bunların planlandığını, böyle bir niyetle yola çıkıldığını ve bu sonuçların elde edildiğini söylemek mümkün mü, bilmiyorum. ama, sonuca baktığımızda, yani sonuçtan geriye doğru gittiğimizde bütün göstergeler bize, Amerika Birleşik Devletlerinin neticede kazançlı çıktığı bir olgunun yaşandığını gösteriyor. Bundan öte bir şey söylemem olanaksız..

Özgür COŞAR - Özgür Coşar. Ben, elektrik-elektronik mühendisiyim. Gazi Üniversitesinde iktisat politikası alanında yüksek lisans yapıyorum.

Benim aslında size birçok sorum olacak ama, bunlardan en önemli olduğunu sandığımı sormak istiyorum.

Şimdi, küreselleşmenin başarısı olarak ekonomilerin büyümesi, kârlılık oranlarını artırması öne sürülüyor. İnsanların, ekonomilerin daha küreselleşip sınırların ortadan kalkması ve sermayenin daha rahat hareket edebilmesi sayesinde insanların refahının artacağını, işsizliğin azalacağını, gelir paylaşımının daha da adil bir hale geleceği varsayılıyor. Ancak, uygulamalardan ve sonuçlardan gördüğümüz bu gelişmenin hiç de bu şekilde olmadığı, zengin olanın daha da zenginleştiği, fakir olanın daha da fakirleştiği, uçurumların kapatılamayacak şekilde arttığı, geri kalmış ülkelerin gelişmiş ülkelere yetişme şansının da giderek azaldığını görüyoruz.

İnternet, gerçekten ekonominin belirleyici unsuru oluyor, Amazon'un satışları dünyada hiçbir kitapçının ulaşamayacağı noktalara geliyor ama, gelişmenin ülkelerin telefon altyapısı bile olmadığı düşünülürse bunların internet pazarından pay alma ihtimali bile yok. Ve bu ülkelerin eğitime ayıracak parası, yiyeceğe ayıracak parası olmadığı için insanların eğitime ihtimali de

yok. Yani, bir kıtayı tamamen gözden çıkarmış durumda zaten. Afrika Kıtası diye bir kıta global ekonomide adı bile geçmiyor artık.

Şimdi, bu noktada ben, acaba sermaye öncelikli bir yapıdan insan öncelikli bir yapıya geçmek mümkün olacak mı küreselleşmede? Çünkü, benim görüşüme göre küreselleşme, kapitalistlerin emperyalizm aşamasındaki bir sonucu değil. Böyle bir zaten olgu vardı, belki kapitalistler bunu erkenden fark edip bunu kendi çıkarları için kullanıyorlar şu anda. Bunun geri çevrilmesi mümkün olmadığına göre, daha insancıl, insan öncelikli bir yapıya geçilebilir mi? Ve bu bağlamda, Türkiye’de bu süreci başlatabilecek, bunun öncülüğünü üstlenebilecek bir örgütlülük olduğunu düşünüyor musunuz? Buradan hemen bir başka soruya bağlamak istiyorum kısaca.

Bu son dönemde Serdar Turgut’un Hürriyet gazetesinde başlattığı, sizin de Milliyet Gazetesinde desteklediğiniz veya benzer görüşleri ortaya sunduğunuz, NTV programlara, Kanal E’de, Kanal 7’de bir de, televizyonda da katıldığımız bu tek yol sermaye piyasası mı, bunun alternatifi olamaz mı, daha insalcıl yapı nasıl oluşabilir?

Bu konudaki görüşlerinizi rica edecektim.

Osman ULAGAY - Şimdi, yine olayın çelişik boyutları var gibi geliyor bana. Bir kere yeni teknolojilerin ve bu arada internetin getirdiği olanaklar, aslında eğitimi hızla yaygınlaştırmak ve yoksul kesimi bir anda bu yoksulluk kısır döngüsünden kurtarmak için daha önce elimizde olmayan olanakları sağlıyor bize, yani fizikî olarak bu olanakları sağlıyor.

Sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, bu sermaye hareketlerinden yararlanabilecek ülkeler için müthiş fırsatlar yaratıyor, daha önce olmayan fırsatlar. Yani, mesela doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelişmekte olan ülkelere akışına baktığımız zaman, 10 yıl içerisinde rakamların 7’ye, 8’e katlandığını falan görüyoruz, yani muazzam rakamlar söz konusu. Ama, ne oluyor? Bu giden paranın yüzde 80’i 20 tane ülkeye gidiyor. Çünkü, o ülkeler uluslararası sermayenin istediği normlara uygun normlarda görünüyorlar. O bakımdan, bir yandan daha önce olmayan bu olanaklar var ve dünyada bir alt üstlük yaşanırken, eski ıskalalar içerisinde altlarda kalmış olan ülkelerin yukarı çıkması için fırsatlar da var. Ayrıca, bugünün üretim süreçlerinde yaratıcı insanın çok öne çıkmış olması, insana yatırım yaparak sıçrama yapma olanağını ilk defa gündeme getiriyor. Yani, daha önce bir demir-çelik fabrikasının üretim kozu olduğu bir dönemde milyarlarca dolarlık bir tesisi kurmadan o alanda rekabet edemezsiniz Ama şimdi, eğer o insan gücünü yetiştirme olanaklarını sağlarsanız birdenbire kendinizi o ön sıradaki ülkeler arasına yükseltebilirsiniz.

Böyle bir potansiyel olarak bu fırsat var ve bu önemli bir fırsat, önemli bir değişiklik bence. Ama, bugüne dek ne oldu diye olaya baktığımız zaman da, bu potansiyelin yaygın biçimde kullanılmadığını ve maalesef tam tersi sonuçların ortaya çıktığını görüyoruz. Burada yine belki bu “yeni ekonomi”nin süreçleriyle ilgili ilginç bir nokta var, o da “network”lerin, ilişki ağlarının geçerli olduğu süreçte ilk öne çıkanın birdenbire çok hızla arayı açık başını alıp gitmesi şansına sahip olması. Yani, eski süreçlerde, yine eski sanayilerde adım adım kendinize bir yer yaparak öne çıkabiliyordunuz. Halbuki bugünkü teknolojilerle bir anda öne çıkmak mümkün. Örneğin yazılım alanında Microsoft gibi bir şirket bir anda öne çıktığı zaman kısa sürede bir tekel oluşturup öbürleriyle muazzam arayı açabiliyor. Bunun da tabii eşitsizlikleri hızla büyüten ve geride kalanların birinciyi yakalama şansını azaltan bir tarafı var. Ama “yeni ekonomi”de en önemli faktör insan ve bu da “İnsanı temel alan bir ekonomik yaklaşıma gidilemez mi” sorusuna getiriyor. Bu olanaklar bugün mevcut olduğu halde kullanılmıyor. Yani, insanlık belki henüz bu sıçramayı yapamadı ve eski alışkanlıkları içerisinde, kâr motifi dışındaki boyutu görmekte yetersiz kalıyor. Bu noktada, yani bu düşünce tarzını değiştirme açısından ya da değiştirmeye zorlama açısından, bugünkü gidişe karşı gösterilen tepkileri önemli buluyorum. Bana öyle geliyor ki, bu tepkiler yeterli düzeye geldiğinde öbür taraf da bunun çok önemli olduğunu ve bu tepkileri bir şekilde karşılamının da oyunun bir parçası olduğunu daha iyi görebilecek.

Buradan da belki Serdar Turgut’un yazdığı yazılara dönebiliriz. Şimdi, bir yerde Türkiye’nin durumuna baktığımız zaman bir gariplikle karşılaşıyoruz. Biliyorsunuz, aşağı yukarı 20 küsur yıldır çok yüksek enflasyonla yaşayan bir ülke Türkiye. Ve yapılan birçok araştırma da şunu gösteriyor: Enflasyon, gelir dağılımının bozan unsurlar içerisinde en etkili olanı, yani enflasyonu düzeltmeden gelir dağılımını düzeltmenin çok çok zor olduğunu birçok araştırma ortaya koyuyor. Ama, buna rağmen de 20 küsur yıldır biz enflasyonu önleme söylemini devamlı sürdürerek enflasyonla yaşamaya devam ediyoruz. Belli ki, bu sistemden, yani enflasyonla yaşamaktan kazançlı çıkan ciddi bir kesim var Türkiye’de ve o kesimin etkisiyle de bu politikalarla bugüne kadar gelindi. Ama, şimdi enflasyonu düşürme yahut bünyeden atmak için uygulanan programın da, belki de dar gelirlili ve yoksul kesim üzerinde ilk bakışta olumsuz görünen etkileri var. Bu çelişkiyi nasıl aşacağız? Onların gösterdikleri tepkileri hiç dikkate almadan bu program uygulansın diyebilir miyiz, diyemez miyiz? Bunlar karşımızda olan kritik sorular. Burada belki bizim deneyimimizdeki garip taraf, bu programı hiçbir zaman sonuna kadar götüremememiz, yani neticeyi alamamamız. Şimdi yine, eğer neticeyi alamayacak olursak ve bu tepkilere teslim olur, programı yarıda bırakırsak enflasyon devam edecek, gelir dağılımı bozulmaya devam edecek, tepkiler devam edecek, muhtemelen bu böyle sürecek. Peki, o zaman tepkileri hiç dikkate almayacak mıyız? Orada benim bir

tereddüdüm var; tepkileri de gözardı etmemek lâzım ve o tepkileri gösterenlerle ciddi bir diyalog geliştirerek bu enflasyonla mücadele programını onlarla birlikte neticeye götürmek lâzım diye düşünüyorum. Ama, bu hiç yapılamadı ve şu anda da bu yine yapılamıyor. Bugünkü yönetim de bence bunu yapamıyor. Ve aslında enflasyonun düşüşünden yararlanacak olan kesim bunun henüz farkında bile değil. Yani, enflasyonun düşüşünden kendi yararlanacağını farkında değil, çünkü geçmiş örnekler var. Gene “yapıyoruz-ediyoruz” denecek, bu süreçte belki ücretli kesimin reel geliri düşecek, ama sonunda yine enflasyon da önlenmemiş olacak diye düşünüyor insanlar. Onun için de destek vermiyor programa. Ben kendi hesabıma, birinci aşamada enflasyonun mutlaka düşürülmesi gerektiğini düşünüyorum. Ama, tepkiler karşısında da, “Canım, ekonominin gereği bu, onlar ne yaparsa yapsın” demenin de yanlış olduğunu, hissediyorum.

- Ben üç-dört konuya kısaca değinmek istiyorum. Bir tanesi, iki önceki Davos'tan bu yana yeni ekonomik mimarideki gelişme. Bunun ilk göze çarpan örneği, saydamlaşmanın önemli ölçüde vurgulanması. Özellikle IMF tarafında gözlemleniyor. IMF, ekonomik krizlerin temel noktası ya da dünyada verimsizliğin temel noktası olarak görülen malî sektör üzerinde yeni bir program başlattı, “Funication sector eccesment program” dediğimiz ve şu anda 20 ülkenin kendisini ve denetletirmek için, denetim demeyelim de belki, ülkedeki malî yapının incelenmesine izin vermek için başvurdu, ki bunlardan bir tanesi de Türkiye. Yeni, bir program. Bu program çerçevesinde Dünya Bankası ve IMF'nin ortaklaşa inceleyeceği malî sektör konusundaki rapor, eğer ülke isterse dünyada herkesin denetimine açık hale getirilip sunulacak. Bu bir kere bence çok, son derece önemli bir gelişme. Yani, bunun başka yansımaları da var. Bazer prensiplerinin her ülkede tartışılması ve bu tartışmanın da dünyaya açık hale getirilmesi.

İkinci önemli gelişme, G-20 dediğimiz ülkeler grubunun toplanması. Ve G-20'nin de temel misyonunun, malî sektörde 12 önemli alanda standartları ve kodları belirleyip uygulamak olması. Standartlar ve kodların belirlenmesinin belki gelecekte yaratacağı iki tane önemli etki olacak.

Bir tanesi, dünya ekonomisinin ya da daha doğrusu standart ve kod dışı davranan ülkeler kolayca ayırt edilebilecek. Bu ülkelerin kolayca ayırt edilmesi, yabancı sermaye akışı açısından, kaynak akışı açısından bu ülkeleri çok zor durumda bırakıp standart ve kodlara uymaya itecek. Daha doğrusu, herkese açık hale gelmezse standart ve kod uygulamaları, bu raporlara ekseksi olan ülkelerin elinde çok büyük bir silah olacak ve çok büyük bir tehdit unsuru haline dönüşebilecek standart ve kodların yaygınlaşması. Bunun hangisi baskın çıkacak, şu anda karar vermek son derece de güç.

İkinci konu, küreselleşme ve küreselleşmenin sonuçları mutlaka ve mutlaka geçmişe göre etkinliği artırıyor.

Şimdi, buradaki sıkıntı, artan etkinliğin nasıl paylaşılacağı. Artan etkinliğin ne kadarı etkinliği artırma yolunda gayret sarf edenlerde kalacak, ne kadarı diğerlerine gidecek?

Demim, az önce arkadaşım verdiği Afrika örneği son derece de çarpıcı. Çünkü, dünyanın bana göre küreselleşme çerçevesinde kesinlikle yeni Afrikalara tahammülü yok. Ne yapılırsa yapılsın bundan sonra Afrika'yı bundan 30 sene önceki seviyesine getirip Afrika'yı yeniden dünya ekonomisinin bir parçası kılıp, dünya tüketimine katkıda bulunmasını sağlamak mümkün değil.

Dolayısıyla, Afrika'nın o hale gelmesinde alınan dersler bana göre bugünkü küreselleşmenin temelini teşkil ediyor.

Bir başka konu daha var, o da küreselleşme ve yeni ekonomik düzen dünyada yeni bir iş bölümü anlamını mı taşıyor, yoksa dünya üretiminin hiyerarşik hale gelmesi anlamını mı taşıyor. Bu belki önümüzdeki günlerde buna daha fazla dikkat etmek gerekecek.

Benim söyleyeceklerim bu kadar.

Oturum Başkanı - Bu güzel açıklamalarınızın kayda geçebilmesi için isim ve soy isminizi de alabilirsek.

Günay ADALI - Günay Adalı, OYAK. Benim şöyle bir sorum olacaktı Osman Beye. Ben küreselleşmenin küreselleştirme olduğunu düşünmüyorum, çünkü doğal bir eğilim var, şöyle bir şey: Yurt içi pazarlar yetmemeye başlıyor bir süre sonra ve gözler dışa çevriliyor. Ve bunu sadece Amerika yapmıyor bence, yani bunu bütün dünya yapıyor. Yani, Türkiye'nin de küreselleşme, yani dışa dönük bir eğilimleri var yani o anlamda. O açıdan, yani birilerinin zorlamasıyla olan bir şey gibi gelmiyor bana pek. Ama, insanlar bunu yansıtıyorlar. Yani, nasıl yansıtıyorlar? Dış pazarlara açılma ihtiyacı duyuyor ve bir şekilde o politikalara yansıyor gibi geliyor bana. Yani, ben böyle düşünüyorum, bilmiyorum, yanlış mı düşünüyorum. Yani, sorunun "Bu küreselleşme olmalı mı olmamalı mı"dan daha çok şey olmasını düşünüyorum. Geçen haftada vurguladım; eğer küreselleşmeden pay alınması isteniyorsa her türlü sınırın kalkması gerektiğini düşünüyorum. Yani, sadece sermayenin değil emeğin de serbest dolaşması gerekiyor. Yani, o zaman küreselleşmenin karşıtı hareketler de belki daha az tepkili olacaklar. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Oturum Başkanı - Teşekkür ederim.

Osman ULAGAY - Önce Sayın Günay Adalı'ya ben de teşekkür ederim katkısı için. O konuda bir iki şey söylemek istiyorum.

Bir tanesi, şeffaflığın artması ve malî standartların gündeme gelmesiyle ilgili. Asya krizinin benzeri bir krizi önlemek ve hazırlıksız yakalanmamak açısından önemli bir önlem ve aynı zamanda da bu kriterlere uyum sağlayabilecek ülkeler açısından da çok önemli bir yeni pencere açmakta bunlar. O bakımdan, tabii çok önemli, kayda değer bir gelişme.

Afrika konusuna gelince, Afrika hakikaten çok ilginç bir örnek gibi görünüyor bana. Şimdi, bir yandan Afrika'ya bakalım, bir yandan da Asya'ya. Aslında, biliyorsunuz, 1960'ların başında, yanılmıyorsam, Gunner Myrdal diye çok ünlü bir İsveçli iktisatçı "Asya Dramı" diye koskoca bir kitap yazmıştı, ve Asya'nın neden hiçbir zaman kalkınamayacağını anlatmıştı o kitapta. Yani ümitsiz görünen yer Afrika değil Asya idi o dönemde. Afrika ise birçok ülkede sömürgelemeden kurtulmanın heyecanını yaşayan yeni devletlerin kurulduğu, daha ümit vadeden bir kıta gibi görünüyordu. 1970'lerde Zimbabwe'deki Ulusal Kurtuluş Hareketinin yükselişiyle, arkasından Güney Afrika'daki gelişmelerle ulusal heyecanların kabardığı ve bunun sonucunda ortaya olumlu bir şeyin çıkacağı izlenimini veren bir kıta halindeydi Afrika. Ama son 30 yılda yaşanan süreç bunun tam tersi bir sonucun ortaya çıktığını gösterdi. Asya ülkeleri, bilhassa Güneydoğu Asya ülkeleri, kendi oldukça kapalı ve muhafazakâr yapılarını dışa açık ekonomi anlayışıyla birleştirerek çok büyük sıçramalar yaptılar. Buna en sonunda bir tür kapitalizmi belirleyen Çin de katılınca, belki de dünyadaki yoksul-zengin dengesinin değişmesine yol açan asıl gelişme Asya'da yaşandı. Yani, son 20 yılın kalkınma olayı nerede oldu diye sorarsanız, 1997'deki krize rağmen Asya'da oldu demek mümkün. Afrika'da ise bu milliyetçi hareketler umulanı vermedi, yeni ulusal hükümetlerin birçoğu dar kalıpları aşip ekonomik bir mantıkla düşünmeye başlayamadı ve şimdi Afrika giderek bir yoksulluk çıkmazının içine sürüklenmiş görünüyor. Bunun uzantısında da sık sık gördüğümüz askerî darbeler, ayaklanmalar oluyor: yani tamamen başka bir çağda kalmış bir kıta görünümünde kaldı Afrika. Bunun önemi belki şurada: dünyayla bütünleşme, küreselleşmeye ayak uydurma eğilimini seçen kıta, yani Asya bundan kazançlı çıktı; daha fazla iç sorunlarıyla boğuşan, kendi içindeki çatışmalarla ve bunun gibi şeylerle uğraşan Afrika geri kaldı. Tabii bu çok daha karmaşık bir süreç, birçok başka faktör de var ama, Afrika bir türlü bu yoksulluk kısır döngüsünü kıramadı. Ama, ne olacak, Afrika böyle mi kalacak, o da tabii çok ciddi bir sorun olarak her halde dünyanın önünde durmakta.

Bu küreselleşme acaba yeni bir iş bölümü mü yaratıyor, yeni bir hiyerarşik yapı mı oluşuyor dediniz galiba, değil mi? O konu ilginç geldi bana ama, onu bir nebze açarsanız belki daha iyi anlayabilirim.

Günay ADALI - Yeni bir iş bölümünden kastım, mevcut dünya düzeninin çeşitlenerek devam etmesi ya da üretim kaynaklarının düzeyine neredeyse eşit denecek ölçüde dağılması. Çünkü, herkesin teknolojiye yakınlığı bir diğerinden farklı değil artık, teknoloji o kolaylığı sağlıyor.

Şimdi, yeni dünya düzeninde herkes aynı teknolojiyle aynı üretimi yapıp çok daha yeknesak bir işbölümüne mi gidecek, yoksa bu yeni dünya düzeninin yarattığı teknolojiyi, daha doğrusu üretimi hiyerarşik bir hale mi getirecek? Ya da bazı ülkeler daha kötü “premier imput” üretir hale gelip orada uzmanlaşıp diğerleri bilgisayar teknolojisinden başka bir şey üretmez hale mi gelecekler?

Ali BİLGE - Şükrü Günay’ın şeyine ek yapmak istiyorum. Mesela, bazı alanlar var ki, teknolojiyi bize, gelişmekte olanlara terk ediliyor, örneğin finans sektörü, otomobilde. Sizle de konuştuğumuzda da bu konu gündeme gelmişti hatırlarsanız, “Lastik üret, demir çeliğe gir” diyor. Ama, mesela sibernetik, genetik, enformatik alanlarda o teknolojiyi paylaşmıyor benimle, globalleşme lideri durumundaki ülke ya da ülkeler. Dolayısıyla, Şükrü Günay’ın söylediğine ekleme anlamında, katkı anlamında söylemek isterim. Yani, bazı alanları böyle bir hiyerarşi, üretim hiyerarşisinde terk ediyorlar, bazı yüksek teknolojiyi gerektiren alanlarda paylaşılmıyor. Aradaki uçurum da önemli ölçüde buradan kaynaklanıyor gibi geliyor bana. Sadece bu kadar.

Osman ULAGAY - Böyle bir olgunun yaşanmakta olduğunu gösteren işaretler var hakikaten. Mesela bilgisayar sektörünü kendi içinde ele alacak olursak, Hindistan bunun ayak işlerini, çok geniş çapta yapan bir ülke olarak belki kendine bir yer edinecek. Ama, asıl ileri ucundaki mertebeye belki de hiçbir zaman erişemeyecek. Ama, tabii bunu çok da yine şematik düşünmek de doğru değil. Çünkü, şimdi Hindistan da bu işi yapabilmek için 115 bin tane mühendis yetiştiriyor her yıl. Yani, onların arasında oluşacak bilgi birikimi, onu nereye sıçratar, bütün bu ihtimalleri hesaba katmak lazım. Orada bu hiyerarşi ne kadar korunur bilemiyorum ama, öte yandan şu var, teknolojinin açtığı başka bir çığır var. GNR teknolojileri denen genetik nanoteknoloji ve robot teknolojisindeki gelişmelerin ne kadar ürkütücü boyutlara geldiği konusunda Amerika'da bilim adamları bile telaş etmeye başladılar. Sun Microsystems adlı ünlü şirketin kurucularından Bill Joy’un bir yazısı çıktı mesela, müthiş panik hâlinde adam ve bu teknolojiler insanlığın sonunu getirebilir diyor, robotlar dünyayı belki teslim alabilir diye kaygı duyuyor.

Şimdi, teknolojinin bu kadar büyük bir güç haline geldiği noktalarda buna sahip olanların bunu tekellerinde tutmak istemeleri bence çok doğal, hatta kaçınılmaz. Ama, bir yandan da bunu ne kadar yapma gücüne sahip olacaklar? Çünkü, 20 sene önce bilmem ancak NASA'da bulunabilen bir bilgisayar gücü bugün kişisel bilgisayarda var. Yani, o güç bir kere tabana indi, insanların eline bir kere o silahı verdiniz, sisteme bir virüs atıyor birisi, bütün dünya birbirine giriyor. Onun için, belli bir hiyerarşiyi korumak isteği muhakkak olacaktır da, ne acaba bu kadar başarılı olacaktır? Bana öyle geliyor ki, bilgi teknolojisinin bu kadar yaygınlaşması, bu hiyerarşiyi kırma potansiyelini de bir yerde yaratıyor. Kimileri ise tabii ki o hiyerarşi korumak isteyecek.

Bir diğer arkadaşın bir sorusu vardı, işgücü dolaşımının da serbest olmasıyla ilgili. Bu, şu an için pek mümkün görünmüyor, tabii birçok faktör var burada. Yani, hem alışkanlıklar vesaire gibi faktörler var. Bu belki Avrupa-Amerika karşılaştırmasında çok kullanılıyor, biliyorsunuz, Amerika'da insanların iş olanaklarına göre eyalet değiştirmesi falan çok kolay. Halbuki Avrupa'daki iş gücünün ülke değiştirmesi aynı şekilde kolay olmuyor, kültürel alışkanlıkları vesaire bunu önüyor. Bir de daha büyük çapta göçlerin olması, yani o 19. yüzyılın sonlarındaki gibi milyonlarca kişinin bir anda bir yerden bir yere göç etmesi de pek mümkün görünmüyor ve buna kimse şu anda izin verecek gibi de görünmüyor, yani buna başka sınırlar oluşturuluyor. O bakımdan, henüz o noktada değiliz galiba. Sermayenin dolaşımının tamamen serbestleştiği bir ortamda emeğin dolaşımının sınırlı olması, aslında emek kesimini bir dezavantajlı duruma düşürdüğü de bir gerçek tabii.

Oğuz KARAKOÇ - Oğuz Karakoç, Rekabet Kurumu. Konuşmanızda, geri kalmış ülkelerin bu yeniden yapılanma sürecini fırsat olarak kullanarak tekrar ön plana çıkma ihtimali olduğunu belirtmiştiniz. Küreselleşme sürecinin Türkiye'ye de verdiği yeni mesajlar var mı diye sormak istiyorum ve Türkiye, küreselleşmenin verdiği mesajları almaya açık bir yapıya sahip mi?

Osman ULAGAY - Türkiye 1980'e kadar, oldukça dış dünyaya kapalı bir ekonomiye sahipti. 1980'lerin başında, biraz da o sistem tıkanıdığı için, yani ithal ikamesiyle geline noktada ekonomi tıkanıdığı için, ve dış girdilerini finanse edecek döviz üretmediği için biraz zorunluluk altında dışa açılmaya yöneldi ve 1980'ler boyunca da bu dışa açılma, dünyayla entegre olma, yeni teknolojileri izleme konusunda daha açık ve hevesli bir tavır vardı gibi geliyor bana Türkiye'nin. Fakat, 1980'lerin sonundan itibaren buna karşı bir tepki, bir reaksiyon oluşmaya başladı sanki Türkiye'de. Ve 1990'larda aslında küreselleşme eğilimi dünyada hızlanırken ve birçok ülke buna uyum için ciddi çabalar gösterirken biz bunun dışında kaldık büyük ölçüde. Mesela, burada benim en çarpıcı olarak gördüğüm örnek, Latin Amerika ülkeleri. Bizim gibi

yüksek enflasyonla yaşayan Latin Amerika ülkeleri teker teker bunun çaresini bulmaya başladılar 1990'lı yıllarda ve küresel ekonomiye uyum sağlama açısından olumlu adımlar attılar, biz ise tersine yine vakit kaybetmeye devam ettik ve bu mesajı doğru alamadık. 1997'deki Asya krizi sonrasında bunun olası etkileri konusunda da yine müthiş bir gaflet gösterdik biz. Biliyorsunuz o zaman yetkili mevkilerde olan bazı kişiler, bu krizin Türkiye'ye ve Rusya'ya yararlı olabileceğini, bütün paraların buraya geleceğini söylediler ve bu hava içerisinde biz sanki dünyada her şey eskisi gibi devam ediyor, biz de bunun içerisinde kendi ekonomimizi götürebiliriz gibi bir izlenime kapıldık ve ancak 1998'in ikinci yarısında Rusya krize girince birden gerçekle yüzleştik ve ekonomimiz daralmaya başladı. Bu uyum sürecinde geri kaldığımız için de büyük ölçüde yeni yatırımları, rekabet gücümüzü artıracak yatırımları da ihmal ettik. Ve şimdi birçok kimse bu yılın olumlu konjonktüründe ekonominin eskiden alıştığımız gibi yeniden canlanmasını falan beklerken tam da beklediği gibi cereyan etmiyor olaylar, benim görebildiğim kadarıyla. Çünkü, olay bir konjonktür olayından ibaret değil, faizlerden ibaret değil; faizlerin düşmesi tabii olumlu bir faktör ama, bence Türk sanayi rekabet gücünü kaybetti büyük ölçüde ve o gücü sağlayacak yatırımları ancak bundan sonra yapabilirse o gücü tekrar kazanabilecek. O yüzden de rekabetin baskısını giderek bütün sektörlerde hissedecek.

Şimdi, bu yılın en flaş sektörü, biliyorsunuz, otomobil sektörü ve otomobil sektöründe pazarın yarısından fazlasını ithal arabalar almış durumda. Çünkü, onların sağlayabildiği avantajı ya da marka avantajını ya da her neyse, Türk firmaları sağlayabilmiş değil. O bakımdan ben, bizim bu mesajı almakta biraz geciktiğimizi düşünüyorum. Aynı şekilde, yeni ekonominin parçalarını oluşturan sektörde, yani bilgi teknolojisi sektöründe de ne durumda olduğumuzu tam kestiremiyoruz. Bu sektörlerde belki de bizim fark edemediğimiz bir gelişme şu anda aslında yaşanmakta. Küçük girişimler, küçük firmalar bir şeyler yapıyorlar ama orada hangi gelişme aşamasında olduğumuzu pek bilmiyoruz.

Fakat, yine asıl konuya döneceğim. Temelde makro istikrarı sağlayıp asıl konuşmamız gereken gündeme dönemedikçe, yani bu yatırım, teknoloji vesairenden oluşan gündeme odaklanmadıkça küreselleşme karşısındaki durumumuzu da güçlendiremeyeceğimiz gibi bir endişem var.

Oturum Başkanı - Sayın Ulagay'a teşekkürlerimizle bu haftaki Perşembe Konferansını bitirirken, gelecek hafta Sayın Baskın Oran'dan, küreselleşmenin farklı bir yorumunu dinleyebileceğimizi hatırlatmak istiyorum.

Herkese iyi akşamlar diliyorum.